

УДК 351: 338.431

Пенькова О. Г.

доктор економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна
oxana.penkova@yandex.ua

Котвицька Н. М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет
садівництва, Умань, Україна
nacot@i.ua

Ревуцька А. О.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри
економічної теорії, Уманський
національний університет
садівництва, Умань, Україна
revutskaya.alla@mail.ru

Пріоритети державної підтримки розвитку зерновиробництва в Україні

Анотація. У статті досліджено стан і тенденції виробництва зерна в Україні. Проаналізовано напрямки, обсяги та пріоритетні державної підтримки зерновиробництва. Визначені основні характеристики сучасної Спільної аграрної політики країн ЄС, які доцільно використовувати при розробці пріоритетів розвитку зерновиробництва в Україні.

Ключові слова: виробництво зерна; зерновий ринок; державна підтримка зерновиробництва; механізми та інструменти державної підтримки зерновиробництва; пріоритети державної підтримки зерновиробництва.

Oksana Penkova

D.Sc. (Economics), Associate Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
1 Instyutaska Str., Uman, 20305, Cherkasy region, Ukraine

Natalia Kotvytska

PhD (Economics), Associate Professor of the Economic Theory Department, Uman National University of Horticulture, Ukraine
1 Instyutaska Str., Uman, 20305, Cherkasy region, Ukraine

Alla Revutskaya

PhD (Economics), Lecturer of the Economic Theory Department, Uman National University of Horticulture, Ukraine
1 Instyutaska Str., Uman, 20305, Cherkasy region, Ukraine

Priorities of state support for grain production development in Ukraine

Abstract. The conditions and trends of grain production development in Ukraine determine a degree of food and ecological safety, employment and well-being of the population, as well as the opportunities for the country's export potential increasing. The state regulation of the grain market and support provided to grain producers have a significant influence on quantitative and qualitative indicators of grain production in Ukraine. The priority areas, scope and problems of such support have been identified in the article. The establishment of the privileged taxation regime to support agricultural producers has affected the grain producers' financial performance most positively, whereas the system of price regulation has appeared to be the most ineffective in the grain market of Ukraine. Effects from financial and credit support, provision of subsidies and governmental grants for producing and purchasing of resources, specialized support of selected directions and programs have been devaluated because of the lack of information and opaque mechanisms of the potential support recipients selection, insystematicity of its realization and insufficiency of state financing. In the present conditions Ukraine should orient at the Common Agrarian Policy of the EU which is aimed at realization, first of all, the objective of rural areas constant development. Following that, the state support of the grain producers in Ukraine should gradually be redirected with the aim of increasing the competitiveness of grain producers taking into account the ecological requirements. The amount of state support should depend on the number of created workplaces, productivity and resource use.

Keywords: Grain Production; Grain Market; State Support for Grain Production; State Support Mechanisms and Tools; Common Agrarian Policy; Ecology; Agricultural Land

JEL Classification: L16; O13

Пенькова О. Г.

доктор економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет садівництва, Умань, Україна

Котвицька Н. М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет садівництва, Умань, Україна

Ревуцька А. А.

кандидат економічних наук, преподаватель кафедри економічної теорії,
Уманський національний університет садівництва, Умань, Україна

Пріоритети державної підтримки розвитку зерновиробництва в Україні

Анотація. В статті досліджено стан і тенденції виробництва зерна в Україні. Проаналізовані напрямки і обсяги державної підтримки зерновиробництва, виділені проблемні аспекти. Определены основные характеристики современной Единой сельскохозяйственной политики стран ЕС, которые целесообразно использовать при разработке приоритетов развития зерновиробництва в Украине.

Ключевые слова: производство зерна; зерновой рынок; государственная поддержка зерновиробництва; инструменты государственной поддержки зерновиробництва; приоритеты государственной поддержки зерновиробництва.

1. Постановка проблеми. Стан та характер розвитку зерновиробництва в Україні визначає ступінь вирішення проблем продовольчої та екологічної безпеки, зайнятості й добробуту частини населення, детермінує можливості нарощування експортного потенціалу країни. Значний вплив на кількісно-якісні показники виробництва зерна в Україні, як і в більшості країн світу, має державне регулювання зернопродуктового ринку й підтримка товаровиробників. Однак, з урахуванням проголошеного євроінтеграційного курсу України та першого кроку на цьому шляху – підписання угоди про асоціацію, постає необхідність поступової адаптації вітчизняної державної аграрної політики до європейських «правил гри», в тому числі перегляд пріоритетів і механізмів підтримки зерновиробників.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема еволюції та вдосконалення механізмів регулювання зернових ринків присвячені наукові праці Перссонса К. (Persson, 2005) [1], Сторі Г. Г. (Storey, 1996) [2], Буайті А. (Boaitey, 2013) [3]. Пріоритети національної зернової політики та механізми їх реалізації досліджували Шпикуляк О. Г., Воскобийник Ю. П., Саблук Р. П., Овсянніков О. В. (2008) [4], Голомша Н. Є. (2009) [5], Нікішина О. В. (2012) [6].

У зазначених роботах державна підтримка виробників зерна розглядається переважно як засіб збільшення обсягів національного виробництва та здобуття конкурентних переваг на зовнішніх ринках. Проте в умовах панування концепції сталого розвитку такий підхід потребує переосмислення.

3. Метою статті є обґрунтування пріоритетів державної підтримки розвитку виробництва зернових культур на основі аналізу ефективності діючих в Україні напрямів державної підтримки, а також аналізу особливостей державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників країн ЄС.

4. Основні результати дослідження. Впродовж усіх років незалежності України урядовці перебувають у пошуку ефективних регуляторних механізмів ринку зерна. За цей час проведено кардинальні реформи, внаслідок яких відбувся перехід від домінування державної власності на засоби виробництва та монополії на збіжжя до повноцінного зернового ринку з розвинутою інфраструктурою. Результатом цих трансформаційних процесів на початкових етапах стало скорочення посівних площ, обсягів, рентабельності виробництва та урожайності. Лише в 2008 році вдалося перевищити обсяг виробництва зернових та зернобобових культур 1990 року. Однак протягом 1990–2014 років спостерігалася значна волатильність рентабельності виробництва при загальному спадному тренді (табл.).

Про важливість розвитку ринку зерна в Україні свідчить і прийняття в 2002 році Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», спрямованого на створення правових, економічних та організаційних умов конкурентоспроможного виробництва і формування ринку зерна для забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому, фуражному зерні та нарощування його експортного потенціалу [8]. По сутності цим законом закріплювався основний пріоритет – збільшення обсягів виробництва, а держава зобов'язувалася створити всі необхідні для цього умови.

В процесі реформування аграрного сектору державна підтримка зерновиробництва в Україні здійснювалася за такими основними напрямками: цінове регулювання; субсидії та дотації на виробництво та придбання ресурсів; фінансово-кредитна підтримка; податкове стимулювання у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), а також спеціального механізму сплати податку на додану вартість (ПДВ); спеціалізована підтримка за окремими напрямами та програмами [9].

Цінове регулювання зерновиробництва спрямоване на згладжування цінових коливань в умовах як надвиробництва зерна, так і неврожаю. З 2004 року в

Україні таке регулювання реалізовується через ведення мінімальних закупівельних цін на зернові. В 2005 році для здійснення ефективної цінової політики було створено Аграрний фонд. Можливість його впливу на ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції теоретично досягається за допомогою державних товарних і фінансових аграрних інтервенцій.

Аналіз практичної діяльності Аграрного фонду дозволяє стверджувати, що ефект від інтервенцій отримали частково внутрішні споживачі від занижених цін на продукцію, а також окремі представники самого фонду. Згідно з даними Аграрного фонду Україною урядові закупівлі пшениці склали 772 тис. тонн, 866 тис. т, 624 тис. т і 773 тис. т в період з 2010 по 2013 роки, що становить приблизно 4% від обсягу виробництва, тобто на цінову ситуацію для виробників значного впливу не мали. Так у 2010 р. Аграрний фонд провів закупівлі зернової продукції до державного інтервенційного фонду в одного підприємства-посередника («Хліб Інвестбуд»), яке не є сільськогосподарським товаровиробником. Підприємству з держбюджету було авансовано 65% усіх коштів, спрямованих на закупівлю зернових, і це дало йому можливість здійснити поставку 73,3% закуплених до інтервенційного фонду зернових культур. Водночас безпосередні сільськогосподарські товаровиробники не були залучені до формування державного інтервенційного фонду [10].

Неефективність наявної в Україні системи цінового регулювання ринку зернових можна відстежити за допомогою показника підтримки ринкової ціни (Market Price Support або MPS), що відображає розрив між внутрішніми та світовими цінами на певні продукти. Даний показник входить у систему показників, що застосовується Організацією економічного співробітництва та розвитку для оцінки впливу державної регуляторної політики на сільськогосподарських виробників.

Протягом 2006–2012 рр. негативне значення MPS за основними групами зернових сумарно склало близько 85 млрд грн. (з них для пшениці – 42,2 млрд грн., для ячменю – 19,6 млрд грн., для жита – 1,7 млрд грн., для кукурудзи – 21,2 млрд грн.). Причому найбільше від'ємне значення за всіма видами зернових спостерігалось у кризові 2008, 2011 та 2012 рр. Це означає, що відбувався перерозподіл вигоди від проведення державної політики на цьому ринку, внаслідок чого вона потрапляла не до сільськогосподарських виробників, а до інших суб'єктів (наприклад, постачальників ресурсів для сільського господарства, переробних підприємств, торговельних операторів зернового ринку, власників елеваторів тощо) [11, 80].

Від'ємне значення MPS відбиває наявну в Україні протягом останніх років ситуацію з недостатньою розвиненістю та монополізацією окремих складових інфраструктури зернового ринку. Так нестача елеваторних поту-

Таблиця
Динаміка обсягів та ефективність виробництва зернових і зернобобових культур в Україні

Роки	Показники				
	Посівні площі, тис. га	Виробництво, тис. т	Урожайність, ц з га	Рентабельність, %	Експорт, тис. дол. США
1990	14583,4	51009,0	35,1	275,1	н/д
1995	14152,1	33929,8	24,3	85,6	н/д
2000	13646,5	24459,0	19,4	64,8	н/д
2005	15004,8	38015,5	26,0	3,1	1384078,3
2006	14515,2	34258,3	24,1	7,4	1354246,8
2007	15114,9	29294,9	21,8	28,7	763729,4
2008	15636,3	53290,1	34,6	16,4	3703795,9
2009	15837,3	46028,3	29,8	7,3	3556197,7
2010	15090,0	39270,9	26,9	13,9	2467060,7
2011	15723,8	56746,8	37,0	26,1	3617212,2
2012	15449,0	46216,2	31,2	15,2	6999871,0
2013	16209,9	63051,3	39,9	1,5	6371325,6
2014*	14616,6	63798,0	43,6	25,8	6544132,0

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополь

Джерело: Складено авторами за [7]

жностей та висока вартість зберігання зерна призводить до масової реалізації продукції в період збиральної кампанії, що забезпечує товаровиробникам нижчий рівень рентабельності, особливо за умов значного зниження цін, порівняно із продажем зернових в інші місяці.

Підтримка у вигляді дотацій на виробництво зернових культур здійснювалася державою у вигляді погектарних платежів з 2006 року. Для отримання цих дотацій підприємство повинно було надати акти про використання мінеральних, органічних добрив, отрутохімікатів, гербіцидів та насіння. Дана дотація для зернових здійснювалася до 2009 року і суттєво не вплинула на прибутковість виробництва зерна. Однак такі субсидії в країнах ЄС є дієвим стимулом для аграріїв брати на себе зобов'язання щодо додержання екологічних вимог до виробництва. Також Спільною аграрною політикою (САП) країн ЄС на 2014–2020 роки передбачається при визначенні розміру субсидій враховувати кількість робочих місць. Зазначені підходи до субсидювання варто застосовувати й в Україні, де проблеми погіршення якості ґрунтів та безробіття сільського населення лише посилюються.

Інші види неспецифічного субсидювання (на придбання ресурсів, страхування тощо) зерновиробництва в Україні також застосовувалися фрагментарно або були профінансовані не в повному обсязі. Лише в 2004 році та в 2007 році виділялися кошти державного бюджету, призначені для часткової компенсації аграріям вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва. У 2005–2008 рр. діяла державна програма здешевлення вартості страхування сільськогосподарської продукції. Починаючи з 2009 року, після припинення дії цієї програми, частка застрахованих площ ще не досягла рівня 2007 року. При цьому на території України втрати врожайності від несприятливих погодних умов в окремі роки можуть сягати 45–50%, а система страхування сільськогосподарської продукції здатна значно ефективніше забезпечувати відшкодування сільгоспвиробникам, ніж це робить держава своїми прямими виплатами з резервного фонду державного бюджету України. З 2002 року діє програма компенсації 30% вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки, але фактично вона фінансувалася лише до 2009 року.

Основною формою фінансово-кредитної підтримки аграріїв в Україні до 2000 року було авансування аграрних товаровиробників під виконання державного контракту та регіонального замовлення. З 2000 року почала діяти цільова програма «Часткова компенсація ставки за кредитами комерційних банків, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам для проведення польових робіт». За програмою впродовж 2000–2008 рр. відбувалося щорічне збільшення обсягів пільгового кредитування з 0,8 млрд грн. в 2000 році до 15,1 – в 2008 році, після чого в 2009 році спостерігалось зменшення до 2,6 млрд грн. і до 2011 – досягнуло 6,5 млрд грн. В 2012 році показник пільгового кредитування зменшився до 1,4 млрд грн.

На сьогодні основними проблемами в забезпеченні ефективного процесу пільгового кредитування підприємств АПК є:

- 1) недостатній обсяг коштів, що виділяються з державного бюджету на пільгове кредитування АПК;
- 2) неспроможність охопити велику кількість підприємств (про що свідчать статистичні дані про обсяги потреб у кредитних коштах і відповідно фактичні обсяги їх забезпечення);
- 3) диспропорції у кредитуванні регіонів країни;
- 4) недостатня прозорість схеми підтримки (зазвичай схема здешевлення застосовується до аграрних компаній, які не мають проблем із доступом до фінансування [12, 69].

Фінансово-кредитна підтримка сільськогосподарських товаровиробників за умов браку фінансового ресурсу в державному бюджеті повинна бути спрямована на створення умов для впровадження нових інструментів кредитування сільськогосподарських підприємств – аграрних розписок, кредитування під заставу земель

сільськогосподарського призначення та ін. Але розвиток таких інструментів відбувається дуже повільно. Так, Закон України «Про аграрні розписки» набув чинності у 2013 році. Станом на квітень 2015 року Міністерство аграрної політики та продовольства України продовжує працювати над впровадженням аграрних розписок. Невирішеними залишаються питання визначення розміру держмита за нотаріальні дії з розписками, визначення механізму примусового виконання виконавчих написів на розписках, ведення банками бухгалтерського обліку, встановлення нормативів резервування під банківські кредити з використанням розписок, оподаткування операцій з розписками та ведення бухгалтерського обліку [13].

Що стосується залучення довгострокових кредитів в аграрний сектор України шляхом іпотечного кредитування, то основною перешкодою на сьогодні є складність використання земель сільськогосподарського призначення у якості застави, оскільки близько 93% землі не є власністю засновників сільськогосподарських підприємств, а тому навряд чи стане об'єктом іпотеки. Успішний розвиток земельного іпотечного кредитування у сільському господарстві України стане можливим лише за наявності повноцінного ринку земель та за умови регульованої ролі держави при здійсненні операцій на ньому.

Важливою передумовою розвитку зерновиробництва в Україні є діючі пільгові режими оподаткування сільгоспвиробників. Спеціальний режим оподаткування сільськогосподарських товаровиробників у формі фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) експериментально було запроваджено в 1998 році у трьох районах України, а з 1-го січня 1999 року його було поширено на всій території країни. На той час ФСП об'єднав в собі 12 податків та обов'язкових платежів. Станом на 2014 рік Податковий кодекс передбачає, що платники ФСП звільнюються лише від 4 податків і зборів.

Для стимулювання сільськогосподарського виробництва, в тому числі й зернових культур, в Україні застосовується також спеціальний режим сплати ПДВ. Сільськогосподарські підприємства не сплачують до бюджету ПДВ з реалізації продукції власного виробництва. ПДВ до сплати визначається як різниця між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом. Ставка податку в переважній більшості випадків – 17%. Суми податку на додану вартість від реалізації товарів, робіт та послуг власного виробництва використовуються на власні потреби сільгоспідприємства. До бюджету сплачується ПДВ виключно від реалізації покупних товарів, робіт та послуг.

Отже, в умовах нестачі вільних обігових коштів та ускладненого доступу до кредитних ресурсів багатьох сільськогосподарських товаровиробників, пільгові режими оподаткування сільгоспвиробників є вагомим та дієвим механізмом їх непрямої підтримки.

Виробники зерна в Україні можуть також отримати спеціалізовану підтримку за окремими напрямками та програмами (розвиток фермерства, кредитної кооперації, підвищення родючості ґрунтів, ведення сільського господарства на радіаційно забруднених територіях тощо). Але, як свідчить практика реалізації заходів таких програм, жодна з них не досягає в повному обсязі поставлених цілей через недофінансування.

Як показав проведений аналіз, за роки незалежності держава намагалася активно використовувати різноманітні механізми та інструменти підтримки розвитку агросфери в Україні, що значною мірою сприяло збільшенню обсягів виробництва зернових культур. Але видатки на підтримку товаровиробників формувалися, виходячи з фінансових можливостей бюджету, та мало кореспондувались з реальними потребами розвитку аграрного сектору. Також частково нівелювало позитивний ефект від заходів державної підтримки їхня недостатня системність.

На сьогодні процес удосконалення «правил гри» для учасників аграрного ринку триває. При цьому орієнтиром

для України, з урахуванням її євроінтеграційних прагнень, мають стати цілі, пріоритети та інструменти Спільної аграрної політики (САП) країн ЄС. Зокрема, САП ЄС на 2014–2020 рр. передбачає три основні цілі: 1) життєздатне виробництво продовольства; 2) стале використання природних ресурсів і пом'якшення наслідків зміни клімату; 3) збалансований сільський розвиток [14, 90].

До основних характеристик сучасної Спільної аграрної політики ЄС (2014–2020 рр.), які доцільно використовувати при розробці механізмів державної підтримки зерновиробництва в Україні відносяться:

- перехід до прямої підтримки сільськогосподарських товаровиробників, спрямованої на створення конкурентного середовища у сільськогосподарському виробництві, а також посилення екологічної безпеки за рахунок відмови від монокультури господарювання, що стимулюється виробничими субсидіями;
- розширення програм підтримки сільського розвитку, диверсифікації доходів у сільській місцевості за рахунок кооперації, поліпшення якості аграрної продукції та її маркетингу, дотримання базових стандартів захисту навколишнього середовища, навчання новим технологіям, допомога молодим фермерам;
- виділення цільових субсидій на розвиток депресивних зон, які характеризуються менш вигідними економічними та соціальними умовами для розвитку сільськогосподарського виробництва, або обмеження його на користь збереження навколишнього середовища;
- перехід до політики «перехресної відповідальності», за якою запроваджується залежність виплати субсидій від дотримання базових екологічних вимог щодо стану сільськогосподарських угідь;
- запровадження цільової підтримки спеціальних заходів агроекологічного спрямування в процесі виробництва сільськогосподарської продукції: органічне сільське господарство, екстенсивне господарювання.

На відміну від ЄС, в Україні на сьогодні відсутні чіткі регламенти використання земель, не визначено нормативи оптимального співвідношення земельних угідь, якісного стану ґрунтів, деградації земель та ґрунтів тощо. Також деякі види державної підтримки не залежать від продуктивності використання ресурсів, хоча зазначені критерії, в умовах загострення конкуренції на світових ринках зерна, надзвичайно важливі.

5. Висновки. На початкових етапах реформування аграрної сфери економіки України та адаптації до нових умов господарювання відбулося зменшення майже вдвічі обсягів виробництва зернових культур. Тому головним пріоритетом держави було створення умов для збільшення обсягів виробництва. Процес становлення державної підтримки розвитку зерновиробництва й управління нею проходив складно. Найбільш позитивно вплинуло на фінансовий стан аграріїв запровадження пільгового режиму оподаткування сільгоспвиробників. Ефект від фінансово-кредитної підтримки, надання субсидій і дотацій на виробництво та придбання ресурсів, спеціалізованої підтримки за окремими напрямками та програмами частково знівелювався через необізнаність і непрозорі механізми відбору потенційних реципієнтів, несистемність реалізації та недостатність бюджетного фінансування. Найбільш неефективною виявилася система цінового регулювання ринку зернових.

Варто констатувати, що державна підтримка розвитку зерновиробництва в Україні, попри всі її недоліки, сприяла покращенню фінансового стану товаровиробників, підвищенню їх конкурентоспроможності і, в підсумку, досягла основної мети – обсяги виробництва зернових культур в 2013 та в 2014 році перевищили обсяг виробництва 1990 року.

В умовах сьогодення орієнтиром для України є Спільна аграрна політика країн ЄС, яка передусім ставить за мету сталий розвиток сільських територій. Варто і в Україні поступово переорієнтувати державну підтримку розвитку зерновиробництва на пріоритет підвищення

конкурентоспроможності товаровиробника при дотриманні екологічних вимог щодо стану сільськогосподарських угідь, навколишнього середовища, ставити у залежність отримання державної підтримки від кількості створених робочих місць, продуктивності використання ресурсів.

Література

1. Persson K. G. Grain markets in Europe 1500-1900, Integration and Deregulation / K. G. Persson. – Cambridge University Press, 1999. – 173 p.
2. Storey G. G. Grain Prospects and Policies for the 21st Century / G. G. Storey // Canadian Journal of Agricultural Economics. – 1996. – Vol. 44. – No. 4. – P. 385–395.
3. Boaitay A. Grain market deregulation: a case study of the Canadian and Australian wheat boards / A. Boaitay // Journal of Public Affairs. – 2013. – Vol. 13. – No. 2. – P. 282–287.
4. Формування і розвиток ринку зерна в Україні / О. Г. Шпикуляк, Ю. П. Воскобийник, Р. П. Саблук, О. В. Овсянников. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 190 с.
5. Голомша Н. Є. Конкурентоспроможність зернових на аграрному ринку / Н. Є. Голомша // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 83–88.
6. Нікішина О. В. Пріоритети національної зернової політики та механізми їх реалізації в умовах глобалізації економіки / О. В. Нікішина // Економіка харчової промисловості. – 2012. – № 4 (16). – С. 14–22.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/37-15>
9. «Щодо розбудови механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні». Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/910/>
10. Аграрний фонд поза межами цінового регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16735718>
11. Мельник Т. М. Регулювання експорту зерна в Україні / Т. М. Мельник, О. С. Головачова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. – 2014. – вип. 7. – С. 77–90.
12. Ісайн А. М. Пільгове кредитування підприємств АПК: теорія і практика / А. М. Ісайн // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1 (16). – С. 66–70.
13. Павленко О. Новий інструмент підтримки селян [Електронний ресурс] / О. Павленко // Економічна правда. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/04/9/537766/>
14. Попова О. Л. Нові пріоритети спільної аграрної політики ЄС на 2014–2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О. Л. Попова // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 89–96.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2015

References

1. Persson, K. (1999). *Grain markets in Europe 1500-1900, Integration and Deregulation*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Storey, G. (1996). Grain Prospects and Policies for the 21st Century. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 44(4), 385-395.
3. Boaitay, A. (2013). Grain market deregulation: a case study of the Canadian and Australian wheat boards. *Journal of Public Affairs*, 13(2), 282-287.
4. Shpykuliak, O., Voskobiynyk, Yu., Sabluk, R., & Ovsianikov, O. (2008). *Formation and development of grain market in Ukraine*. Kyiv: NNC IAE (in Ukr).
5. Holomsha, N. (2009). Competitiveness of grain at the agrimarket. *Ekonomika APK (Economics of AIC)*, 12, 83-88 (in Ukr).
6. Nikishina, O. (2012). Priorities of the national grain policy and mechanisms of their realization in conditions of economic globalization. *Ekonomika charchovoi promyslovosti (Economics of Food Industry)*, 4(16), 14-22 (in Ukr).
7. The State Statistics Service of Ukraine. *Official website*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukr).
8. *About grain and grain market in Ukraine*. Law of Ukraine. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/37-15> (in Ukr).
9. *Concerning the mechanisms of state support for agrarian production in Ukraine*. Analytical Note. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/910/> (in Ukr).
10. *Agrarian fund beyond the boundaries of state regulation*. Retrieved from <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16735718> (in Ukr).
11. Melnyk, T., & Holovachova, O. (2014). Grain export regulation in Ukraine. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika (Herald of Mariupol State University. Series: Economics)*, 7, 77-90 (in Ukr).
12. Isayan, A. (2013). Special crediting of AIC enterprises: theory and practice. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy (Herald of Banking University of the National Bank of Ukraine)*, 1(16), 66-70 (in Ukr).
13. Pavlenko, O. (2015). *The new instrument of rural support*. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/04/9/537766/> (in Ukr).
14. Popova, O. (2013). New priorities of the Common EU Policy for 2014-2020: strategic priorities for Ukraine's agrosphere development. *Ekonomika APK (Economics of AIC)*, 12, 89-96 (in Ukr).

Received 17.05.2015